Eduskunnan
lakivaliokunta

21.3.2022

Sexpo-säätiö
Kinaporinkatu 2 E 41
00500 Helsinki

LAUSUNTO HALLITUKSEN ESITYKSEEN SEKSUAALIRIKOKSIA KOSKEVAKSI LAINSÄÄDÄNNÖKSI (HE13/2022vp)

Sexpo kiittää huolellisesti ja asiantuntevasti valmisteltua hallituksen esitystä.

Sexpo kannattaa seksuaalirikoslainsäädännön uudistamista suostumusperustaiseksi. Uudistus on perusteltu lainsäädännön harmonisoimiseksi sekä sen eettisten ja kriminalisointiteoreettisten perusteiden kirkastamiseksi. Seksuaalietiikassa seksuaalinen itsemääräämisoikeus ja koskemattomuus ovat tärkeimpiä suojattavia oikeushyviä, ja suostumusperustainen lainsäädäntö turvaa niitä johdonmukaisesti.

Sexpo-säätiö ei kannata seksuaalirikosten rangaistusten ankaroittamista, sillä pullonkaulana seksuaalirikosten vähentämisessä ei ole rangaistuksen kovuus, vaan ennaltaehkäisevien toimien vähäisyys sekä rikosten paljastamiseen ja selvittämiseen liittyvien resurssien vähäisyys. Rangaistusten ankaroittaminen on populistinen toimi, joka ei ole erityisen perusteltu kriminaalipoliittisesti. Rangaistusten ankaroittaminen tuottaa lähinnä retributiivista oikeuskäytäntöä, mutta ei osallistu yhteiskunnan kehittämiseen ja parantamiseen, mihin ennaltaehkäisevät ja kuntouttavat kriminaalipoliittiset toimet puolestaan pyrkivät.

Sexpo kannattaa ja pitää kiitettävinä seuraavia esityksen kohtia:

- Seksuaalisen ahdistelun laajennettua rangaistavuutta pääpiirteiltään
- Uutta säännöstä seksuaalisten kuvien levittämisestä
- Suostumukseen perustuvan sadomasokismin huomioimista ei-rangaistavana

Erityisiä huomioita

Vapaaehtoisuuden ilmaiseminen

Sexpo pitää kiitettävänä tapaa, jolla esityksessä käsitellään vapaaehtoisuuden ilmaisemista. Henkilö voi ilmaista suostumustaan seksuaaliseen toimintaan monella eri tavalla kuten sanallisesti, käyttäytymisellä tai muilla signaaleilla.

On tärkeää kiinnittää erityistä huomiota siihen, että vapaaehtoisuuden tarkastelua ei käytetä kategorisesti esimerkiksi kehitysvammaisten tai autismikirjon ihmisten seksuaalioikeuksien rajoittamiseen. Tällaisissa konteksteissa ei ole epätavallista, että vammaisten henkilöiden läheiset, avustajat tai heitä hoitava henkilökunta pyrkivät esimerkiksi moralistisista tai uskonnollisista syistä estämään vammaisten henkilöiden seksuaalisuuden toteuttamista.

Tiedottomuus

Tiedottomuuden kohdalla olisi huomioitava sellaiset erikoistapaukset, joissa seksuaalinen toiminta on ennalta sovittua, vaikka yksi osapuoli olisi tiedoton. Tällaisia erikoistapauksia ovat esimerkiksi henkilöiden välinen yhteisymmärrys siitä, että toisen saa herättää seksillä tai sellaisten seksuaalisten fantasioiden toteuttaminen, joissa yksi osapuoli on tiedoton, esim. nukkuu tai on päihtynyt tms.

Lapsenraiskaus

Sexpo pitää lapsenraiskausta epäonnistuneena säännöksenä, johtuen hallituksen esityksessä toisessa kohdassa mainitusta syystä: ”-- raiskaus-nimikkeen vahva symboliarvo, joka kertoo teon erityisestä paheksuttavuudesta, puoltaa raiskaussäännöksen varaamista edelleen koskemaan kaikkein vakavimpia seksuaalirikoksia.”

Myös lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten kohdalla pitää olla samanlaista porrastamista kuin muissa seksuaalirikoksissa, sillä hallituksen esityksessä siteeratun Finsex-tutkimuksen mukaan jo noin kolmanneksella alle 16-vuotiaista henkilöistä on yhdyntäkokemuksia, ja vielä suuremmalla osalla muita seksuaalisia kokemuksia. Kaikkia tämän ikäisiin henkilöihin kohdistuvia vapaaehtoisuuden loukkauksia ja epäselviä tilanteita ei pitäisi automaattisesti käsitellä ”lapsenraiskaus” -termillä, joka on rajuimpia lakikirjasta löytyviä sanoja mielikuvien ja paheksuttavuuden osalta.

Lapsiin ja nuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset ovat vakavia, mutta myös niissä on aste-eroja ja epäselviä tilanteita, kuten kaikissa rikoksissa. Esimerkiksi tilanne, jossa 15-vuotiaan nuoren vanhemmat saavat selville tämän vapaaehtoisen ja suostumuksellisen homoseksuaalisen seurustelusuhteen 18-vuotiaan henkilön kanssa, saattaisi johtaa tilanteeseen, jossa vanhempien moralistiset tai uskonnolliset käsitykset ajaisivat heidät tekemään rikosilmoituksen. Tällaisessa, ja vastaavanlaisissa tilanteissa nuoren 18-vuotias seurustelukumppani voisi saada ”lapsenraiskaajan” leiman ilman mitään legitiimejä eettisiä perusteita.

Lainsäädännön ei pitäisi tarpeettomasti rajoittaa nuorten henkilöiden seksuaalioikeuksia, vaan pikemminkin tukea nuorten mahdollisuuksia seksuaalisiin kokeiluihin suojaten samalla nuoria seksuaaliselta kaltoinkohtelulta. Lainsäädännön ja oikeuskäytännön tulisi kyetä erottelemaan nuoren henkilön vapaaehtoinen seksuaalinen toiminta suostumuksen vastaisista tilanteista tuottamatta tarpeettomia leimoja oikeusprosessin aikana. Kategorinen ”lapsenraiskaus” nimike sen sijaan saattaa johtaa vakavaan leimaantumiseen jo prosessin aikana, riippumatta siitä, mikä lopullinen tuomio on.

Jyrkän, suojaikärajaan kiinnittyvän oikeudellisen tarkastelutavan sijaan lainsäädäntöä tulisi kehittää suuntaan, jossa nuorten henkilöiden kohdalla tarkasteltaisiin entistä enemmän yksittäisten tapausten yksilöllisiä olosuhteita, kuten osapuolten kehitysastetta ja vapaaehtoisuutta, kuin joustamatonta ikärajaa. Tämä todetaan myös hallituksen esityksessä. Seksologian ja seksuaalikasvatuksen näkökulmasta juuri yksilölliset seikat ovat olennaisimpia, sillä nuorten kehitystaso ja valmiudet ovat hyvin eritasoisia; yksi on valmis seksiin jo 14 vuotiaan, kun taas toinen on vielä 18-vuotiaanakin hyvin haavoittuvainen.

Sexpo SÄÄTIÖ

Sexpo-säätiö
Kinaporinkatu 2 E 41
00500 Helsinki

info@sexpo.fi
www.sexpo.fi

Seksuaalinen hyväksikäyttö

Muun valta-aseman määrittelyssä (1 mom, 4 kohta) olisi oltava täsmällisempi kuin hallituksen esityksen teksti on. Lainsäädäntöä koskee täsmällisyysvaatimus, ja kyseinen kohta on osittain niin epämääräinen, että rikoksen rajaa ei ole mahdollista etukäteen tietää tilanteissa, joissa osapuolten välillä on jokin muu valtasuhde kuten ”henkinen yliote”. Suora vallan väärinkäyttö, esimerkiksi työsuhteeseen liittyvillä seuraamuksilla uhkaaminen, on riittävän täsmällinen määritelmä rangaistavalle teolle, mutta ”henkinen yliote” on hyvin tulkinnanvarainen ja altis väärinkäytölle.

Seksuaalinen ahdistelu

Sanallisen seksuaalisen ahdistelun ja muunlaisen nöyryyttävän toiminnan säätäminen rangaistavaksi sisältää riskin epätäsmällisyydelle ja säännöksen väärinkäytölle esimerkiksi riitojen välineenä. Sexpo pitää säännöksen laajentamista sinällään kiitettävänä, koska erilaisten häirintä- ja ahdistelutapojen kirjo on laaja, eikä ongelmaan ole ollut aina riittäviä keinoja puuttua esim. työpaikoilla. Säännöksen pitäisi kuitenkin olla riittävän täsmällinen, jottei erilaisia erimielisyyksiä ryhdyttäisi selvittämään ensisijaisesti rikosprosessissa, vaan ennemmin sosiaalisilla menettelytavoilla, sovittelulla tai työnjohdollisilla toimenpiteillä. Rikosoikeuden pitäisi olla selvästi viimesijainen keino erimielisyyksien ja epäselvyyksien selvittämisessä.

Seksuaalinen kajoaminen lapseen

Esityksessä rajataan lääketieteellisesti perusteltavissa olevat toimenpiteet pois säännöksen piiristä. Vastaavalla tavalla tulisi myös rajata asianmukainen ja ammattimainen seksuaalikasvatus ja -neuvonta pois säännöksen piiristä, koska seksuaalisuutta koskeva keskustelu tai seksuaalikasvatusmateriaalit saattaisivat muutoin joissakin tapauksissa jäädä teknisesti tarkasteltuna rangaistavaksi esityksen nykyisen muotoilun mukaan.

Paritus

Paritusta koskeva säännös tulisi muuttaa myös vapaaehtoisuudelle perustuvaksi siten, että rangaistavaksi säädettäisiin ainoastaan sellaiset teot, joissa paritus perustuu väkivaltaan, pakottamiseen, kiristämiseen tai muihin vastaaviin vapaaehtoisuutta loukkaaviin tekotapoihin. Myös kiskonta tai ylihinnoittelu saisi pysyä rangaistavana.

Paritussäännöksen piiristä tulisi poistaa kaikki tavanomaista liiketoimintaa koskevat kohdat, kuten huoneen vuokraaminen ja markkinointi silloin, kun ne tapahtuvat asianmukaisesti ja markkinahintaisesti vapaaehtoisten toimijoiden välillä. Esim. tavanomaisen tilavuokran tai markkinoimisen (laissa huoneen järjestäminen, majoittaminen ja yhteystietojen välittäminen) ei tulisi olla rankaistavaa parituksena.

Sexpo SÄÄTIÖ

Sexpo-säätiö
Kinaporinkatu 2 E 41
00500 Helsinki

info@sexpo.fi
www.sexpo.fi

Täydennykset 23.3.2022 Eduskunnan lakivaliokunnan pyynnöstä

Raiskausrikosten rangaistukset

Sexpo-säätiö katsoo, että raiskausrikosten rangaistusasteikon tulisi monipuolisesti vastata rikosten erilaisia olosuhteita ja vakavuusasteita. Myös raiskausrikosten kohdalla voi joskus olla kyse teoista, jotka eivät ole erityisen vahingollisia tai moitittavia, tai sitten niiden todisteluun liittyy sellaisia epäselvyyksiä, jotka tekevät tekojen moitittavuuden arvioinnista vaikeaa. Näistä seikoista johtuen Sexpo-säätiö katsoo, että joissakin tilanteissa myös ehdolliset rangaistukset voisivat tulla kyseeseen erityisesti silloin, kun tekijä on esimerkiksi nuori tai kehitysvammainen tai hänen kykynsä ymmärtää teon vakavuutta on jollakin tavalla alentunut.

Kuulemisessa esitettiin vaatimuksia raiskausrikosten alan laajentamisesta merkittävästi siten, että seksuaalinen hyväksikäyttö sisällytettäisiin kokonaan raiskauksen alle. Mikäli näin tapahtuisi, olisi entistä tärkeämpää huolehtia siitä, että raiskausrikoksia koskevat rangaistukset olisivat monipuolisia, ja myös ehdolliset rangaistukset olisivat mahdollisia. Rangaistukset kovenisivat kerralla huomattavasti, jos samaan aikaan hyväksikäyttö sulautettaisiin raiskauksen alle ja kaikki rangaistukset raiskauksista olisivat kategorisesti ehdottomia. Tällainen tilanne ei Sexpon seksologisen asiantuntemuksen kannalta vastaisi perustellulla tavalla seksuaalirikosten moninaista luonnetta ja erilaisia vakavuusasteita.

Seksuaalinen hyväksikäyttö rikosnimikkeenä

Sexpo-säätiöllä ei ole erityistä kantaa siihen, pitäisikö seksuaalinen hyväksikäyttö säästää nimikkeistössä vai ei. Sexpo pitää hyvänä sitä, että seksuaalirikosten erilaiset vakavuusasteet huomioidaan eri nimikkeillä, mutta saman vaikutus on mahdollista saada aikaiseksi myös sisällyttämällä hyväksikäytön soveltamisalaan kuuluvat teot muiden nimikkeiden alle. Sexpo ei kuitenkaan pidä hyvänä sellaista kehitystä, että lähes kaikki seksuaalirikokset katsottaisiin raiskauksiksi, sillä raiskauksella on terminä sellaista painoa ja leimaavuutta, jota ei pitäisi ulottaa selvästi termiä vähäisemmille teoille. Esimerkiksi tilanteissa, joissa suostumuksen saaminen seksuaaliseen tekoon on ollut jostakin syystä epäselvää, ei aina ole perusteltua tuomita juuri *raiskauksesta*, vaikka tekijän toimintaa olisikin pidettävä joltakin osin moitittavana. Nimikkeistön tulisi tässä mielessä mahdollistaa jotakuinkin tekoa, sen seurauksia ja rikosnimikettä koskeva korrespondenssi, jotta tekojen eri vakavuusasteet eivät tarpeettomasti hämärry.

Seksuaalirikoksissa on paljon epämääräisyyttä ja epäselvyyttä johtuen niiden tekotilanteiden yksityisestä luonteesta. Mikäli kaikkia viranomaisten selvitettäväksi tulleita tapauksia tarkasteltaisiin aina kovimpien nimikkeiden kuten ”raiskauksen” tai ”lapsenraiskauksen” epäilyinä, on suuri vaara leimata epäiltyjä tarpeettomasti jo prosessin aikana, etenkin jos teot ovat olleet vähäisiä tai niiden todistelu on epäselvää. Tällaiset leimat koskettavat eniten sellaisia henkilöitä, joilla on ongelmia oman käyttäytymisen säätelemisessä tai tekojen vakavuuden ymmärtämisessä kuten nuoret, kehitysvammaiset, autismikirjon ihmiset, mielenterveyden ongelmista kärsivät ihmiset jne. Myös epäiltyjen oikeusturva tulee ottaa huomioon nimikkeiden asteikkoja rakennettaessa.

Sexpo SÄÄTIÖ

Sexpo-säätiö
Kinaporinkatu 2 E 41
00500 Helsinki

info@sexpo.fi
www.sexpo.fi

Sexpo-säätiö
Kinaporinkatu 2 E 41
00500 Helsinki

info@sexpo.fi
www.sexpo.fi